

Budapest, 1896. január 27-én

Méltóságos Főpolgármester Úr!

Azon megtisztelő felhívásnak, hogy életem pályáját bemutassam, van szerencsém a következőkben megfelelni.

Kitűnttem Budapesten 1844. április 20-án. Önálló pályára 1868-ban léptem, midőn b. Kemény László felszólítására a Pesti Napló nemzeti, gazdasági rovatának szerkesztését átvettem és Gorove István m. k. Kereskedelmi miniszter úr által az Országos Statisztikai Tanács tagjává és jegyzőjévé kineveztettem. Egy évvel utóbb helyet foglaltam az eredetileg általam tervezett Országos Központi Takarékpénztár igazgatóságában.

Megválasztás. Ugyanezen évben történt, hogy Pestvárosra a felállítandó statisztikai hivatalnak igazgatói állására pályázatot hirdetett.

Tárcerén állás elnyerése egyik hű kívánságomat elégítette volna ki, még sem tudtam magamat arra elszánni, hogy ezért folyamodjam. Midőn azon, hogy Pest város törvényhatósága — a folyamodók közt nem vélvén megfelelő szakembert feltalálhatni — arra utasította a szervező bizottságát, hogy az igazgatói állás beköltése iránt felszólítás útján intézkedjék és midőn ekkor ezen kitüntető felszólítás én hozzám intéztetett: a legnagyobb örömmel vállalkoztam ezen, szerintem fontos hivatal szervezésére és vezetésére. Elgondolva, hogy e helyből úgy szülővárosomnak mint a tudománynak némi szolgálatot tehetnék, nem is vettem ígnyt arra a körülményre, hogy eddig elfoglalt állásaimnak egy sörény 1600 forinttal díjazott hivattal való fel,

cserélése által anyagi áldozatot kellett hoznom.

Aróta 26 év folyt le.

Hivatalos működés.

Mennyiben sikerült a főváros törvényhatóságának annak idején egyhangúlag nyilvánított bizalmának megfelelni, azt mások - és ezek között első sorban éppen Nélközágó, a ki fonyos fővárosunk fejlődése és jóléte fölött egy negyed század óta örökölök - nálammal jobban tudják megítélni. A magam részéről csak annyit állítok, hogy jó lelkiismerettel, hogy későbből fogva a jelen pillanatig, egy vezérelvvel szolgált minden törekvésem főnőjéül: a statisztika hatalmas eszköze segítségével észlelhető állapotoknak reárcsajlatlan és minden mellékletektől mentes hű ábrázolása által a közállapotok javulásához és a főváros jólétének emeléséhez hozzájárulni.

A ki ily feladatra vállalkozik, előre el lehet arra késszülve, hogy az igazság ki-derítése és leplezetlen nyilvánítása által, számos érdekét és sok személyt fog sérteni, de egyszer mind enmagának is sok keserűséget. És ez tényleg bekövetkezett énnél is. Ha azonban visszapillantok hivatalos működéseimnek negyed század, nál hosszabb pályájára, úgy mégis benső megelégedéssel mondhatom, hogy a szenvedett bánódások mégis csak mitő jelentőségűek, míg az elért eredmények állandók.

Halandóság.

Így hosszabb időn át széles körökben elkerülhetleg hatott, mielőtt a statisztikai adatok alapján hétről hétre, évről évre, saját magam legnagyobb fájdalomára, azt kellett hirdetnem, hogy a mi szeretett fővárosunk közigazgatási állapota, az egyes, tést megelégedés és a reákövetkező években, valóban kétségbeesztő vala, hogy lakás, viszonyai kedvezőtlenek, hogy a halandósága nagyobb mint a környékét, és hogy ezen időben a járványos betegségek egymásután, sőt gyakran egyidejű, tömeges fellépésben támadták a főváros lakosságát. Ha ma a halandóság teljes felére szállt alá, talán szabad állítanom, hogy ezen örvendős eredményben azon hivatalnak is van némi része, mely a bajnak kiderítése és leplezetlen hirdetése által az orvoslás első feltételét megteremté. A statisztikai

hivatalnak ezen szereplése azonban annak idejében komoly kellemetlenségeket szü-  
ditott az ő fejére. Elég lesz arra utalni, hogy a főváros Tanácsa alkalmatlan testü-  
let, leg kiküldetése, azon hivatalból beadott jelentés alapján csak földelésére,  
mintha a kimutatott nagy halandóság csak a statisztikai hivatal tévedé-  
seire volna visszavezetendő, míg később, a törvényhatóság közgyűlésén meg azon-  
vált is hangzott el, mintha a főváros egészségi állapotát sajnálattal nézve rá-  
galmanám - mely vádak azonban mind alapot nélkülözőknek bizonyul-  
tak. Sőt, ami az utóbb említett vádakat illeti, mely azon alkalmából hangoz-  
tatott, midőn 1881-ben, az akkor egyszerre pusztító négyféle járvánnyal szemben,  
a járványelleni óvszabályok behozatalára vonatkozó indítványomat be-  
nyújtottam, azon nagy elégtételben részesültem, hogy a közgyűlés indítványaimat  
egyből egyik elfogadta, sőt ki is hirdette és hogy az azóta életbe lépett óvszabályok  
évenként 2000 emberéletet mentenek meg korai haláltól.

Járványelleni  
óvszabályok.

Lakáskérdés.

Tiszteleg sikerrel vélek felismerhetni azon fontos hatósági intézkedésekben, melyek  
a, tisztán a statisztikai hivatal által felfedezett, lakásnyomor javítását előzve, oly  
oly mozgalmak, melyek még a magas Belügyminisztérium figyelmét is vonták magára.

Körraktárak,  
Közeletvárnak  
éves ügyosztály.

A fővárosi kereskedelmi statisztikájával való foglalkozásom alatt <sup>került</sup> meg bennem  
azon eszem, hogy a hanyatló Kivitel kereskedelmünk támogatására, sikkandó intéz-  
ményektől (minők pld. körraktárak, egy kereskedelmi és elvezési ügyosztály  
felállítására, a fővárosi közeletvárnak a kereskedelem igényeit kielégítő átalakítása)  
kellene gondoskodnunk. Ezen kifejtett célok elérésére indítványoztam ama nagyobb  
szabási engedély tárgyalásokat, melyek a törvényhatóság rendelkezésével 1874-ben meg-  
tartattak és melyek folytán az említett intézmények tényleg mind életbe is léptek.

Fővárosi telkek.

A főváros ingatlan vagyonának statisztikájával foglalkozván, figyelmessé  
lettem azon - nézetem szerint - gazdaságiilag nem helyes eljárásra, mely ingat-  
lanok bevezése, különösen pedig azok elidegenítésénél gyakoroltatik. Körül-  
belül három éve, hogy ez érdeemben azon mozgalmat indítottam, melynek  
folytán nekem gyanúsításokból és egyéb kellemetlenségekből és személyes

sírlószobásklób ismét oly bőven kijutott. Mindent azonban ismét búsosan kár,  
pótolja azon gyökeres változás, mely e tekintetben a törvényhatóság fel-  
fogásában beállott és azon nagy anyagi haszon, mely idevágó indítványok,  
imnek gyakran egyhangú elfogadása által a fővárosra hárulnak.

Itt itt említett törekvések, mint túlbnyomólag alulirosttnak közgyűlési  
tagságából folyók, bár mind az ő igazgatói működésében gyökeresnek, volna,  
kép mégis túllépi alulirosttnak tulajdonképeni, és csak irodalmi tevékenységében  
nyilvánuló hivatalos kört.

Ezen irodalmi működés menyiségének jellemzésére legyen szabad azon száraz  
statisztikai tényekre hivatkoznom, hogy az általam, mondhatom sajátkezűleg  
megírt hivatalos kiadványok 72 kötetet tesznek, míg azonkívül azon Flavi  
és Fletti füzetek (jelenleg a XXIV. évfolyamban), melyek csak szerkesztési gondot  
igényelnek, 74 kötetre terjednek. Itt általam kiadott hivatalos munkák  
— a magánjellegű tevékenységet hallgatásival mellőzve — egész környezet  
képeznek. Elismert tény gyanánt hivatkozhatom arra is, hogy az összes  
létező városi statisztikai hivatalok közt nincsen egyetlen egy sem, mely a  
Budapesti hivattal e tekintetben mérhetővének.

Ami azonban ezen irodalmi működés minőségét illeti, ismét  
nem én lehetek annak bírója. Talán hogy az ittem és szerénység hatá-  
raim túlmegyek már az által is, ha — ismét csak a hivatal kiadványai,  
ról beszélve — akár csak annyit említek, hogy különösen népszámlálási és  
halandósági munkáink külföldön számos elismerésben és kitüntetésben  
részesültek, sőt nem egyszer utárvaisi mintául is szolgáltak, valamint  
hogy az azokban tartalmazott új módszereket olyankor ismerték el,  
amelyek által a statisztika határai kibővíthettek.

A következő tényeket azonban, mint száraz, és elszántságuk követ,

keretben máskülélt összefüggőleg még sem ismert bizonyítékokat, talán mégis szabad felemlítenem az okból, mivel azok a magyar főváros tudományos szereplésére és annak a statisztikai tudománynak nemzetközi munkaosztáson körül elfoglalt helyére némi világot vetnek. Ilyen tényekből a következőket említhetem:

Nagyvárosok nemzetközi statisztikai kongressusok, mintán 1871-ben elhatározták, hogy a világ összes nagyvárosairól nemzetközi statisztikai munka készíttessék, ennek szerkesztésével a fővárosi statisztikai hivatal igazgatóját bírták meg; hálá a főváros vállalkozásának e munkából két kötet és a nagyvárosi pénzügyi Évkönyv tiszta évfolyama meg is jelentetett;

Natalitási tábla. Budapest fővárosi statisztikai hivatalában 1893-ban látott napvilágot az emberi termékenység törvényeit első ízben feltűntető u. n. "Natalitási Tábla." Ezen munka ellenképét képezi azon "Halandósági Tábla"-nak, mely az emberiség halálhozása törvényeivel foglalkozik és mely a Londoni Akadémiában 1693-ban látott világot. Eszerint fővárosunk statisztikai hivatala pótolta azt az írt, mely a statisztikai tudomány, azaz a demologia terén, e tekintetben éppen két szárazdon írt mutatkozott. Hogy a hivatal ezen fölfedezés számba menő munkájának némi jelentőséget tulajdonítanak, talán megítélhető azon tényből, hogy ezen terjedelmes értékezést maga a Londoni Akadémia ("Royal Society"), még pedig a "Philosophical Transactions" díszes kiadványai során adja ki;

Világzárolás. Ugyancsak a fővárosi statisztikai hivatalban keletkezett azon dolgozat, mely az egyes államoknak eddig elcsórtan és külömböző alapon készülő népszámlálása helybe az egész művelt világ népességének egységes leírását céllozza, mely terv az annak elfogadására hivatott két nemzetközi intézmény részéről tényleg már

sentesítést is nyert. Így tehát várható hogy a nagy, általános népszámlálásoknak e század végével bekövetkező legközelebbi időpontjában, a népszámlálási igényeknek világosra mozgósított és legalább egy millió főnyi hadserege azon egyesítés elvek szerint fog megindulni és működni, melyek egy magyar statisztikai hivatalban állapították meg;

Himlőoltás.

a közegészségügynek egyik legfontosabb kérdését a himlőoltás képezi. Itthonban különösen Németországban, Angliában, Svájcban és Hollandiában mindinkább szaporodnak olyan hangok, amelyek ezen műtétet nemcsak fölöslegesnek, de károsnak is mondják, sőt Angliában a parlament rendelkezéséből külön királyi bizottságot küldtek ki, a himlőoltás ellen felhozott panaszok gyűjtésére és megítélésére. A vádok cáfolata ugyanis csak statisztikai alapon lehetséges; e cáfolatra azonban a statisztika eddigi módszerei <sup>erre</sup> tehetetleneknek bizonyultak. A februári statisztikai hivatalban alkalmaztatott mármost első ízben alkalmazott azon „intenzitási számítás” neve alatt ismert új ércelési és következtetési módszere, mely több, lunk már előbb több más statisztikai probléma megoldására is használtatott és mely különösen a himlőoltás kérdésében az eddig fennállott problémákat teljesen megoldotta, és a himlőoltás időves voltának megcáfolhatatlan statisztikai igazolását szolgáltatotta.

A fentebbiekben igyekeztem a hivatalomban kifejtett huzonhat évi működésemet általános körvonalokban jellemezni. A teljesség kedvéért sőt kellene mármost térnem a hivatalon kívüli működéseme is. Ha azonban az eddigi előadásban azon körülmény, hogy

errel feljebb való hatóságom legmagasabb képviselője előtt mintegy beszámolóik negyed százados működéséről, némileg enyhébbé teheti azon feozélyt, hogy folyton magamról beszélek: így a ma, gőnjellegű működésem előadásánál már nélkülözöm az ezen tudat nyújtotta támaszt és így - minthogy ezen egyrészt az irodalom, másrészt a közigygek terén mozgó működés amingy is ki van tve a közirólaltnak - felmenthetni vélem magamat annak előadása alól. Egy körülményt azonban még sem akarnék említés nélkül hagyni abból az okból, mivel ez emlékeimnek egyik legkedvesebbjét képezi: értem azon törekvést, melyet a fel, vidéken és különösen Hont megyében az eltörtörödött községek viszozakerése és a töt vidék magyarosítása érdekében immár tizenhatodik éve folytatok.

E tekintetben hivatkozhatom azon előttem felette drága ered, ményre, hogy a ragyméltóságú közoktatásigyi Miniszteriumnál tetett, de általam került alapítványom segélyével lehetséges volt az általam gondozott 9 községben a magyaroság számát már az első tíz év alatt 7 százalékkal szaporítani, míg azon szomszédos községben, amelyre működésem egyelőre még ki nem terjedhetett, a magyaroság vagy csak 1-2%-kal szaporodott vagy éppen, sikkal 1%-kal fogyott. Remélem, hogy a legközelebbi országos népr, számlolás az időközben kétszerezére felozaporodott Hont megyei és a legközelebb még szintén bevonandó Bars megyei községben még na, gyobb fokú magyarosodásról fog tannisságot tenni és hogy így az ált, lam vállaltott módszer sikere másokat is fog hasonló eljárásra buzdítani.

Maradok legmélyebb tisztelettel

Méltóságos Tőpöljárómester Úr

leggalázatosabb szolgálója

Kőrösi Csoma

a főirori Heliosztikai körökkel igazgatója.

Budapest Főváros levéltára

117

Körny